

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף ב

משנה: דיני ממונות דנים בשלשה דיינים.

דיני גזילות: דהיינו החוטף דבר מחבירו, או מי שחבירו הפקיד אצלו פיקדון וכעת הוא מכחיש שהופקד אצלו, או שהוא שלח יד בפיקדון. אבל אם לווה ולא שילם אינו נקרא 'גזלן' לעניין זה. **וחבלות:** החובל בחבירו חייב לשלם לו חמישה דברים כמבואר במס' בבא קמא (דף פד.).

נזק: שור מועד שהזיק וכן אדם שהזיק. **וחצי נזק:** שור תם שהזיק. **תשלומי כפל:** גנב שנמצאה הגניבה בידו משלם פי שנים. **תשלומי ארבעה וחמישה:** אם הוא גנב שור או שה וטבח או מכרו, משלם חמישה בקר תחת השור וארבע צאן תחת השה.

האונס והמפתה נערה בתולה משלם חמישים כסף. **והמוציא שם רע** על אשתו שזינתה בין האירוסין לנישואין ('ארוסה' בל' המשנה הכוונה לאשה שקיבלה קידושין מבעלה אבל עדיין הוא לא כנס אותה, והיא אשת איש גמורה), והתברר שהדבר אינו נכון, משלם מאה כסף.

וחכמים אומרים מוציא שם רע בעשרים ושלושה דיינים, לפי שיתכן שהדבר יבוא לידי דיני נפשות אם יתברר שהיא אכן זינתה (= ארוסה שזינתה נסקלת, ורק בית דין של עשרים ושלושה יכול לדון דיני נפשות).

מכות: ארבעים מלקות. (= העובר על מצוות 'לא תעשה' לוקה 39 מלקות, שנאמר "אַרְבָּעִים יִכּוּ לֹא יִסִּיף", ודרשו חז"ל שהוא לוקה רק שלושים ותשע מלקות שהוא מספר הסמוך לארבעים).

עיבור החודש: יבואר בגמ'.

עיבור השנה: ב"ד היו יושבים ורואים האם צריך לעבר את השנה (= להוסיף חודש נוסף לשנה) כדי שחג הפסח יחול באביב ולא בחורף.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: מתחילים לדון בשלושה דיינים האם בכלל יש צורך לשבת ולבדוק האם צריך לעבר את השנה או שאין ספק בדבר, ולאחר שהחליטו השלושה שצריך לעיין בדבר, דנים בזה חמישה דיינים, ולאחר שהחמישה החליטו שאכן צריך לעבר את השנה, מוסיפים עוד שני דיינים וגומרים את הדין ומעברים את השנה בשבעה דיינים. וכדיעבד אם גמרו בשלושה דיינים השנה מעוברת.

סמיכת זקנים: סנהדרין שהורו בשוגג לעובר עבירה (שכמזיד חייבים עליה כרת), ועשו רוב ישראל על פי הוראתם, צריכים להביא קרבן 'פר העלם דבר של ציבור'. המביא קרבן צריך לסמוך את ידיו עליו לפני שחיטתו.

ועריפת עגלה: אם נמצא אדם מת ולא ידוע מי הרגו, זקני העיר הקרובה מביאים עגלה ערופה.

ר' יהודה אומר בחמשה: סמיכת זקנים ועגלה ערופה נעשית בחמשה דיינים.

החליצה והמיאון בשלשה: חליצה = איש נשוי שמת ללא ילדים, אשתו אסורה להינשא לאדם אחר והיא צריכה להתייבם לאחיו של בעלה. אם האח אינו רוצה לייבמה, עליה לחלוץ לו כדי שתוכל להינשא לאדם אחר. את החליצה יש לעשות בבית דין.

מיאון = קטנה יתומה שהשיאו אותה אמה ואחיה בהסכמתה, קידושיה קידושין רק מדרבנן. ואם אינה רוצה את בעלה יכולה לומר שאינה רוצה בו ואינה צריכה גט (היא יכולה למאן עד שתגדל). את המיאון צריך לעשות בפני בית דין.

נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועין בשלשה: נטע רבעי = פירות השנה הרביעית של עץ צעיר צריך להעלותם לירושלים ולאוכלם שם, או לפדותם ולהעלות את הכסף לירושלים. וכן פירות 'מעשר שני' צריך להעלותם לירושלים. אם הפירות הרקיבו ולא ידוע כמה הם שוים, צריך לשום את שווים בבית דין של שלושה. (כן גרס רש"י שמדובר גם בנטע רבעי שדמיהן לא ידועים).

ההקדשות בשלשה: הבא לפדות דבר מהקדש צריך לעשות זאת בבית דין של שלושה דיינים.

הערכין המטלטלים בשלשה: צריך לשום אותם בשלושה דיינים. לדעת ר' יהודה אומר אחד מהדיינים צריך להיות כהן. ובגמרא יתבאר הענין.

והקרקעות תשעה וכהן: הבא לפדות קרקע מהקדש, צריך עשרה דינים ואחד מהם צריך להיות כהן, כדי לשום את שוויים.

ואדם כיוצא בהן: אדם שבא לפדות את עצמו מהקדש גם כן צריך עשרה כנ"ל. ובגמרא יתבאר.

דינים שצריכים בית דין של עשרים ושלושה דינים:

דיני נפשות בעשרים ושלושה

הרובע והנרבע: רובע = שור שרבע אשה, נרבע = בהמה שנרבעה לאיש, דנים את הבהמה לסקילה ועושים זאת בבית דין של עשרים ושלושה. לומדים זאת מדינה של האשה הנרבעת, שנאמר **"וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל כָּל בְּהֵמָה לְרַבְעָה אֹתָהּ וְהִרְגַתְּ אֹתָהּ הָאִשָּׁה וְאֹת הַבְּהֵמָה"** הוקשה הבהמה לאשה כמו שהאשה נידונית בבית דין של 23, כך גם הבהמה. ולגבי נרבע כתוב **"וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן נַפְשׁוֹ בְּבְהֵמָה מוֹת יוֹמֵת וְאֹת הַבְּהֵמָה תִּהְרַגוּ"** גם כאן הוקשה הבהמה לאיש.

שור הנסקל: שנגח אדם ומת, דינו של השור בסקילה. והלימוד שדנים אותו בבית דין של 23, מהפסוק שמשווה אותו לבעלים שלו. דהיינו כמו שהבעלים שלו אם היה עליו חיוב מיתה כלשהו, היו דנים זאת בבית דין של 23 כדיני נפשות, כך גם את השור הזה צריך לדון בבית דין של 23.

הזאב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש: אם הם הרגו אדם, דינם כשור בסקילה, ודנים אותם בכ"ד של 23.

דינים שצריכים בית דין של שבעים ואחד דינים:

אין דנין לא את השבט: כלומר רוב שבט מישראל שעבדו עבודה זרה במזיד, לא דנים אותם כאדם יחיד שעבר עבירה שנידון בכ"ד של 23, אלא דנים אותם בכ"ד של 71.

ולא את נביא השקר: שהתנבא בשם ה' דבר שלא נאמר לו.

ולא את כהן גדול: שעבר עבירה שחייב עליה מיתה (החידוש הוא שלמרות שהוא אדם יחיד דנים אותו בכ"ד של 71).

ואין מוציאין למלחמת הרשות: מלחמת כיבוש ארץ ישראל או כנגד אויבים היא 'מלחמת מצוה' ואינה צריכה בית דין של 71 שיוורו על יציאה למלחמה, אבל

ב'מלחמת רשות' המלך אינו יכול לכוף את העם להלחם בה אלא אם כן הורו בית דין של 71. (מאירי).

אין מוסיפין על העיר ועל העזרות: ניתן להרחיב את השטח של ירושלים הקדושה וכן את השטח של בית המקדש, על פי בית דין של שבעים ואחד
אין עושין סנהדריות לשבטים: בכל עיר מעמידים ב"ד של 23.

אין עושין עיר הנדחת בספר ולא שלש אבל עושין אחת או שתים: לא עושים עיר הסמוכה לגבול 'עיר הנדחת' (= שתושביה עבדו ע"ז). ולא עושים שלש עיירות לעיר הנדחת, אבל עושים שתיים.

ומנין לקטנה שהיא של עשרים ושלושה? שנאמר "וְשָׁפוּ הָעֵדָה ... וְהִצִּילוּ הָעֵדָה" עדה שופטת ועדה מצלת הרי כאן עשרים: כלומר צריך 'עדה' = עשרה דיינים הנקראים 'עדה' (כדלהלן) שיחייבו את הנידון, ועשרה דיינים שיזכו אותו. כלומר הפסוק מלמד אותנו שצריך 20 דיינים, כדי שאם הם יתחלקו בדעותיהם חצי חצי, יהיו עשרה לכל צד.

ומנין לעדה שהיא עשרה? שנאמר "עַד מָתִי לְעֵדָה הָרְעָה הַזֹּאת" יצאו יהושע וכלב: מדובר בעדת המרגלים שהיו 12, אך יהושע וכלב שהיו צדיקים אינם נכללים ב'עדה' הרעה, ומכאן לומדים ש'עדה' היא עשרה אנשים.

ומנין להביא עוד שלושה? וכו': נאמר "לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רִבִּים לְרַעוֹת" משמע שרק 'לרעות' כלומר לחייב את הנידון אל תלך אחרי הרוב, אבל לזכות את הנידון כן תלך אחרי רבים.

אך אם כן למה נאמר בהשמך הפסוק "אַחֲרֵי רִבִּים לְהִטֹּת"? אלא בהכרח שגם לחובה הולכים אחרי הרוב. ואם כן מה שכתוב "לא תהיה אחרי רבים לרעות" אין הכוונה כלל לא, אלא שאל תלך אחרי רבים לרעה כמו שאתה הולך אחרי רבים לטובה. דהיינו לטובה אתה הולך אחרי רבים אפילו רק בדין אחד יותר. אבל לרעה אתה הולך רק בשני דיינים יותר. אמנם עדיין זה לא יתכן, כי אי אפשר לעשות בית דין 'שקול' כלמר במספר זוגי שאז יתכן והדעות יתחלקו חצי חצי ולא תהיה הכרעה בדין. ולכן צריך להוסיף עוד דיון אחד כדי להכריע את הדין. נמצאו סה"כ 23 דיינים.

וכמה יהא בעיר ותהא ראויה לסנהדרין: כמה תושבים צריכים לגור בעיר כדי שהיא תהיה ראויה להושיב בה ב"ד של 23?

רבי נחמיה אומר מאתים ושלישים כנגד שרי עשרות: כמו שמצאנו במדבר 'שרי עשרות' הממונים על עשרה אנשים. כך צריך דין אחד כנגד כל עשרה אנשים. כי אין שררה בפחות מעשרה אנשים.

נמרא: קושיא: אטו גזילות וחבלות לאו דיני ממונות נינהו? וכי גזילות וחבלות אינם חלק מדיני ממונות? ומדוע המשנה אומרת "דיני ממונות בשלשה גזילות וחבלות בשלשה" כאילו הם דברים נפרדים?

תירוץ: אמר רבי אבהו: כוונת המשנה לומר מה הם דיני ממונות? והתשובה גזילות וחבלות. ולמעט 'הודאות' = מלוה שמביא עדים המעידים בפנינו הודה הלווה למלוה שהוא חייב לו כסף. ו'הלוואות' = עדים המעידים בפנינו הלווה המלוה כסף ללווה.

להלן תבאר הגמרא איזו נקודה ממעטים בדיני הודאות והלוואות משאר דיני ממונות.

וצריכא: והמשנה היתה צריכה להדגיש זאת ולא היינו מבינים לכד. כי אם היה כתוב רק 'דיני ממונות בשלושה', היינו חושבים שאפילו הודאות והלוואות בכלל, ולכן היא הדגישה שדוקא גזילות וחבלות.

ואם לא היה כתוב בתחילה 'דיני ממונות' אלא רק גזילות וחבלות, היינו חושבים שבאמת גם להודאות והלוואות יש את אותו הדין, והסיבה שהמשנה כתבה זוקא את שני הדוגמאות הללו, בגלל שהמקור לשלושה דיינים בדיני ממונות נלמד מגזילות וחבלות. בגזילות כתוב שלוש פעמים לשון של 'אלוהים' = דיינים ('אלוהים' כאן הוא לשון חול, דהיינו לשון של שררה). וחבלות נלמדות מגזילות, כי אין הבדל בין חובל בממונו של חבירו לחובל בגופו של חבירו. ולכן הדגישה המשנה שדיני ממונות הם רק גזילות וחבלות!

שאלה: ולמאי? וכו': לאיזה ענין הודאות והלוואות אינם כשאר דיני ממונות?

אם נאמר שלא צריך בהם שלושה דיינים, אי אפשר לומר כן! **והאמר רבי אבהו וכו'.**

תשובה: אלא דלא בעינן מומחין: שלא צריך דיינים 'מומחים' כלומר דיינים סמוכים שנסמכו איש מפי איש עד משה רבינו. (אמנם הם צריכים נטילת רשות מהנשיא לדון דינים).

קושיא: מאי קסבר? ומה התנא סובר בענין 'עירוב פרשיות'?

דהיינו, נחלקו האמוראים במסכת בבא קמא האם הפסוק המדבר על מודה במקצת שכתוב בפרשת השומרים שייך באמת לדיני השומרים, או שהוא שייך לפרשת הלוואה. דהיינו אם הוא שייך לפרשת השומרים, אם כן לא משביעים שומר אלא אם כן הוא מודה במקצת, אך לא אם הוא כופר בהכל. ואם הפסוק הזה שייך לפרשת הלוואה ויש כאן 'עירוב פרשיות', אם כן דווקא לווה משביעים אותו רק כשהוא מודה במקצת, אבל שומר נשבע אפילו כשהוא כופר הכל.

אי קסבר וכו': אם התנא סובר 'עירוב פרשיות כתוב כאן' אם כן בהלוואות נצריך רק דיינים מומחים. כי הפסוק של מודה במקצת מדבר על דיינים מומחים, והרי הפסוק הזה הולך על הלוואות כאמור. נאמר בפסוק של מודה במקצת **"אֲשֶׁר יֹאמֵר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יבֹא דְבַר שְׁנֵיהֶם"** ו'אלוהים' כאן הוא לשון חול והיינו דיינים מומחים.

ואי קסבר וכו': ואם הוא סובר 'אין עירוב פרשיות כתוב כאן', אם כן מניין לנו בכלל להצריך שלושה דיינים להלוואות? הרי הפסוק מדבר רק בשומרים ולא בהלוואות.

תירוץ: לעולם קסבר וכו': התנא שלנו סובר 'עירוב פרשיות כתוב כאן', ואכן באמת היה צריך להיות הדין שהדיינים בהודאות והלוואות יהיו מומחים. אלא שחכמים תקנו שלא צריך מומחים, כדי שלא ינעלו המלווים את הדלת בפני הלווים ולא יסכימו להלוות להם. והדבר דומה לדברי רבי חנינא דלהלן.

דאמר רבי חנינא: מדין תורה כמו שבדיני נפשות צריך דרישה וחקירה של העדים, כך גם בדיני ממונות. אבל חכמים תקנו שבדיני ממונות לא דורשים וחקרים את העדים. כי המלוים לא יסכימו להלוות, מחשש שמא יחקרו וידרשו את העדים והם יתבלבלו בעדותם והם יפסידו את כספם. (וגם בדיני גזלות וחבלות לא הצריכו דרישה וחקירה כדי שאדד לא יזיק את חבירו ויסמוך על כך שהעדים יפסלו בדרישה וחקירה שלהם, תוס' הרא"ש).

וכך גם כאן. אם נצריך דיינים מומחים, יחשוש המלווה שמא כשיצטרך לתבוע את הלווה לדין הוא לא ימצא דיינים מומחים, ובגלל זה ימנע מלהלוות.